Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2010 жыл 19-чу март, байрым кюн. № 48 (18389)

Багъасы 3 соммадан

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КъМР-ни Парламентинде

Фахмулу сабийлеге не жаны бла да болушургъа

Республиканы Парламентини Президиумуну кезиулю жыйылыуу болгъанды. Аны Чеченланы Ануар бардырыгъанды. Депутатла республикалы законопроектлени бир къауумуна къараргъанды, РФ-ни башха субъектлеринден коллегаларыны законодательный башламчылыкъларын сюзгенди.

Парламентни Аграрный политика эмда жер бла байламлы халла жаны бла комитети «Эл мюлк жерлени тыныларн игилендириуге къыралны жанылдан оноу этиуню юсюнден» КъМР-ни Законуну 15-чи статьясына тюрлениуле кийириуню юсюнден» законопроектни депутатланы къарауларына бергенди. Комитетни председатели Хажмуров Тлехугов ангылатханыча, проект республикалы законну бир-бир болумлары тюрлендирилген федеральный законодательствогъа келиширча этер муратда жараштырылгъанды.

Билим бериу эм илму жаны бла комитетни председатели Муаед Дадовну башламчылыгъы бла «Къабарты-Малкъар Республикада фахмулу сабийлеге болушуну юсюнден» законопроект сюзленди. Анда сабийлени хунерликлерин айнытыугъа, билимлерин ёсдюрюуге, фахмулулукъларын башларына,къыраллараына жаратыргъа къолларындан келирча этерге тийишли онгла къурауну мадарлары белгиленеди.

Парламентарийле федеральный законланы проектлерини бир къауумуна этилген отзывлагъа къараргъандыла, РФ-ни башха субъектлеринден коллегаларыны законодательный башламчылыкъларын сюзгендиле. Алай бла, президиумну членлери Орёл областны халкъ депутатларыны Совети жарашдыргъан законопроектни къабул кёргендиле. Сёз «Тютюн ичерге болмагъан шартлагъа кёре, бийик къурулушлагъа, спортну, ашны, ичимликни, ичимлик ишлетиуню, ичимлик ишлетиуню, ичимлик ишлетиуню

Алгъа тебиниуге тынгылы мурдор салыннганды

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Мачраил Шетовха сорулла да бар эдиле. Докладда «2012 жылгъа дери эллени социальный жаны бла айнытыу» программаны чеклеринде жашау болумларын игилендириуню юсюнден 245 жаш юйюрден заявка келгени айтыла эди. Аны эсгере, Чеченланы Ануар аладан жаланда 7-си нек къабил этилгенин билирге сюйгенди. Мачраил Шетов айтханнга кёре, ол адамланы кеслерини юлюшлерин къошарча ахчалары болмагъанларыны хатасындады.

Арсен Каноков: «200 гектар жерде жангы технологиялагъа кёре алмала ёсдюрюрге белгилейсиз, бахчаланы къалайда къурарыгъыгъызны сагъышын этгенмисиз?» - деп соргъанды. Мачраил Нугманович аланы Светловодское элде, Псынадахада бла Сармаковода жаяргъа белгиленгенлерин айтханды. «Бу элледе терек бахчачылыкъ тёреледи, специалистлерибиз да бардыла», - дегенди.

Дагъыда Арсен Каноков инвестиция проектлени хайырындан къуралгъан жангы ишчи жерле аз болгъанларын белгилегенди. «Адамла ишсиз къала эселе, бизге аллай проектле керекмейдиле. Аланы жангыдан тинтигиз», - дегенди.

Арсен Каноков КъМР-ни саулукъ сакълау министри Вадим Бицуевден районда ёлген сабийлени саны нек кёбейгенин анг ылатырын излегенди. Ол айтханнга кёре, 2008 жылда 774 сабий туугъан эди, алай 2009 жылда уа бу тарихле азайгъандыла – 768 сабийге дери. Эки жылда да туугъан заманда 9 сабий ёлген эди. Ол а алгъындан диагностика тийишлисича этилмегенини хатасынданды. «Бу болум къуру бизде угъай, битеу къыралда да барды. Районну саулукъ сакълау учреждениялары жангы медицина оборудование бла жалчытылынгъанлыгъа, алай алада ишлерча специалистле жокъдула», - дегенди.

Ызы бла экинчи вопросну сюзюуге кёчгенди. Жашау журт коммунальный мюлкде реформала къалай баргъанларыны юсюнден КъМР-ни промышленность, отлукъэнергетика комплекс эм жашау журт-коммунальный мюлк жаны бла министри Адиб Абрегов доклад этгенди. Ол билдиргеннге кёре, РФ-ни Жашау журтланы кодексине тийишлиликде жылны аллындан бери 3350 кёп къатлы юйде жашагъанла мекямланы иелерин белгилегендиле. Алай бла 2088 юйде жашагъанла энчи компанияланы сайлагъандыла, 598 юйде уа келерини товариществоларын къурагъандыла.

2008 жылда ЖКХ-да реформаланы бардырыу жаны бла фонд 118 кёп къатлы юйню жангыртыргъа бла жашау этерге къоркъуулу 16 юйден адамланы кёчюрюрге 285,5 миллион сом бёлген эди. Кёп къатлы юйлени жангыртыугъа ахча жаланда 2009 жылда ноябрь айда берилгенди. Анга Нальчикде 50 юйге ремонт этилгенди, алада 34 лифт алышыннганды. Жангыртыу ишле Май, Прохладна, Элбрус, Урван районлада да бардырылгъандыла.

Жашау этерге къоркъуулу юйледен адамланы кёчюрюу жаны бла программаны чеклеринде келишимле этилгендиле. Нальчикде Профсоюзная эмда Атажукин атлы орамлада алагъа эки юйде 173 фатар бериледи. Бу юйледе алыкъа къурулуш ишле бардырыладыла.

Адиб Абрегов айтханнга кёре, программагъа бёлюнген ахча заманында къоратылыпл, битеу ишле тап бардырылсала, фонд 2011-2012 жыллада да ахча бёлюрге айтады. Кёп болмай Москвада болгъан кенгешде Къабарты-Малкъар программаны тийишлисича бардырыгъан 20 регионну санында белгиленген эди.

Кенгешде башха вопросла да сюзюлгендиле. Ол, битеу айтылгъанны эсге алып, тийишли оноула къабил этиу бла бошалгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жолоучулукъ

«Сейир сынауну хайырланыргъа таукелбиз»

Арт жыллада россейли школлада «Билим бериу» миллет проектни жашауда бардырыугъа бла билим бериуню модернизациялаугъа энчи эс бурулгъанлай келгенди. Комплекс проектде белгиленген затла бюгюнлюкде окъуу учреждениялана ишлерине кийирилгендиле.

Россейни Президенти Дмитрий Медведев педагогланы январь айда Санкт-Петербургда бардырылгъан уллу форумларында айтханнга кёре, билим бериуню айнытыуну эндиги жолу «Бизни жанны школубуз» деген башламчылыкъ боллукъду. Анда белгиленген контекстлени сюзюуге аталгъан эди конференция да. Анга къатышхаладан бири - Тырнауузну гимназиясыны директору Моллаланы Фатима - конференцияны юсюнден былай айтханды:

- Санкт-Петербургга биз Тырнауз шахарны ючюнчю номерли школуну директору Хутуйланы Любовь эм завучларыбыз Бекциланы Марина, Олеся Ашибокова, Ирина Косьяненко бла бирге баргъанбыз. Аны къурагъанла Россейни гимназияларыны союзу бла Санкт-Петербургну 56-чы номерли гимназиясы эдиле. Конференция кеси да ол гимназияда бардырылгъанды. Биз жаланда жолубуз ючюн тёлегенбиз. Ол жаны бла болушлукъну уа район администрациябыз этгенди.

Конференцияны бардырыргъа 56-чы номерли гимназияны бошдан сайламагъандыла. Ол Россейде билим бериу жаны бла мажал учреждениялада бирине саналады. Эки кере «Россейни бек иги школлары» деген конкурсда хорлагъанды. Аны себепли бу гимназияны сынауу, иши бла да шагъырейленгенибиз хайырлы эди. Биз къатыша тургъан бирси конференцияла бла тенглешдирип айтханда, бу практикалы болгъанды.

Педагогланы формуларын ача, анга къатышханланы – аза уа къыралны 63 регионундан эдиле – Санкт-Петербургну губернатору Алла Манилова бла бирси къуллукъчула алгъышлагъандыла. Ызы бла бу шахарны Правительствосуну билим бериу жаны бла комитетини председатели Ольга Иванова эм къырал университетини профессору Елена Казакова, 56-чы номерли гимназиясыны таматалары билдириуле этгендиле. Аланы докладларыны темалары окъуна «Жетишимли устаз – жетишимли школ. Педагог устлыкъны биийклерине жол», «Школ къырал»-жетишимни тийреси», «Магъаналы оноу – айныуну жолу»-кеслерини юслеринден толу айтадыла. Гимназияны видеостудиясында «Жыйырма жыл. Жулдузлу сагъат» деген фильмни премьерасына да къарагъанбыз.

Андан сора биз 56-чы гимназияны тамата классла окъугъан мекямына баргъанбыз. Ала бизге кеслерини сынауларын бла «Гимназия № 56 от А до Я» деген китапны бергендиле. Ызы бла конференция алты секцияда бардырылгъанды. Алагъа «Просвещение» китап басманы генеральный директору Александр Кондаков, Билим бериуде ишлегенлени усталыкъларын ёсдюрген академияны ректору Эдуард Никитин эм башхала башчылыкъ этгендиле. Секцилада сёз окъутууда жангы стандартланы, билим бериуде психология-педагогика амалланы, бюгюннгю школгъа таматалыкъ этиуню, билим берген учреждениялану информациялярыны, школ менеджментни экономикасыны юсюнден баргъанды.

Конференциягъа къатышханла, къауумлагъа юлешинип, гимназияны садиклерине, класс отуударына да къарагъанбыз. Дерследе олтурур онгубуз да болгъанды. Ала уа биийк профессионал даражада бардырылгъанларын чертирге керекди. Устазла, юйретиучюле бла ушакъла да бардыргъанбыз. Бюгюннгю школну айнытыуну жолларыны юсюнден айтханбыз. Уста педагогла бизни сорулараныбызгъа тынгылы жууапла бергендиле. Резолюция кёабыл этилгенди алда баргъан школланы араларында байламлыкъланы юсюнден протоколгъа кёл салынгъанды.

Бу мекямгъа къарай туруп, аны тынгылы оборудованиясын, техника керекленрин эслемей кёяялмайса. Класс отуулада интерактив къангала, Интернет, аудиотехника бардыла. Аланы барысы бла да устазла эркин, уста хайырланадыла. Мында кёп сабий окъугъанына да къарамай (аланы саны экиминг бла тёрт жюздю), дерсле бир сменде бардырыладыла. Аш-суулары, кёошакъ билим бериу, классдан тышында иш къурау да тийишли даражададыла. Хар сабийни сейири сакъланады. Ала мында юйлеридеча турадыла.

Бизни окъуу учрежденияларыбыз билим бериу жаны бла ол гимназиядан бек артха къаладыла, деп айтырыкъ тюйюлме. Кёп бирчалыкъла бардыла. Ишибизни ызы, сагъышыбыз да. Алай, кертиди, аланы жашауда бардырырча онгларыбыз башхадыла.

Аны себепли аладан юйренир эм юлгю алыр затларыбыз кёпдюе. Кесибизде аудит служба ачаргъа бек ыразы эдик. Тестле бардыргъан, окъутууну качествосун сюзген, ЕГЭ-ге хазырлагъан комиссияны къураргъа да. Ала берген инновация юйретиуле, класс башчылыкъны къурау эм бардырыу жаны бла программала бизге бек сейирдиле.

Гимназиягъа жюрюгенле окъургъа сюйгенлерине, адеплиле болгъанларына да эс бургъанбыз. Аны себепли анда устазла неда тамата классла окъугъанла дежурствогъа бёлюнмейдиле. Бу затланы барысын да биз жаратханбыз эм эсибизге алгъанбыз. Алайды да, жууукъ заманда Санкт-Петербургдагъы коллегаларыбыз бла, тюзюнлей эфирни хайырланып, байламлыкъ жюрютюргеди умутубуз. Щёндю бизде видеосистема жарашдырыла турады.

Андан сора да, конференциягъа къатышханлагъа деп жарашдырылгъан культура программаны юсюнден айтыргъа сюеме. Биз Мариинский театрда «Петрушка» эм «Жар-птица» деген бир актлы балетлеге къарагъанбыз. «Октябрьский» Уллу концерт залда, Эрмитажда, А.С. Пушкинни музей-фатарында да болгъанбыз.

Бир сёз бла айтханда, Санкт-Петербургга жолоучулугъубуз сейирликледен бла хайырлы билдириуледен толу эди.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

СУРАТДА: конференциягъа Элбрус райондан баргъанла.

Тюбешиу

Тёппеланы Алим, Мусукаланы Сакинат, Табакъсойланы Мухтар, школну директору Къарчаланы Халимат.

Ахшы сёз жюрекге барыр

Огъары Малкъарны биринчи номерли орта школуна юч жазыучу - Тёппеланы Алим, Мусукаланы Сакинат, Табакъсойланы Мухтар - келген эдиле. Ала алгъа башлаппнган классланы окъуучулары бла тюбешгендиле.

Школну директору Къарчаланы Халимат, сабийлени, аланы устазларын келген кьонакъла бла шагъырей этип, былай дегенди:

- Сабийле, сиз «Нюрню» окъуп турасыз, анда чыкъгъан материалладан хапарыгъыз барды. Алай сиз кесигиз жазсагъыз, сурат ишлесегиз да, бу адамла алары журналда басмаларыкъдыла. Бюгюн а белгили жазыучуларыбызны ишлерине аталгъан тюбешиу этебиз.

Тёппеланы Алим окъуучуларыгъа автографла бере турады.

Ызы бла гитче классланы окъуучулары юч авторну да чыгъармаларын окъугъандыла. Алимни хапарына кёре къурагъан оюнну да кёргюзтгендиле. Къысхасы, сабийле хунерлерин ачыкълагъандыла.

Окъуучуланы аллында сёлеше, Мусукаланы Сакинат былай дегенди:

- Бери келип, сиз быллай ариучукъла, жигитчикле болгъаныгъызны, журналны сюйгенигизни, окъууда иги жетишимле болдургъанлыгъызны да билдим. Сиз уллу жашчыкъла бла къызчыкъла болсагъыз, бизни да къуурандырысыз деп ышанама. Тирнеклини хар ким да сюеди. Ол кесини школуна, ата-анасына, элине да махтау келтиреди.

Сёз ючюн, Уммайланы Мухажир мында окъугъанды, бу элли жашды. Уруш башланырдан алгъа ол аскерге атла алыргъа Кёнделеннге келгенди. Ол мени атамы тоюна тюшюп къалады. Чырайлы, адепли жашха сый-намыс берип, аны улан нёгер этген эдиле. Артда фронтдан письмо да жазып тургъанды. Аныча, башха жашларбызча, иги адам бир элники болуп къалмайды. Аллай жигит бла битеу миллетибиз да ёхтемленеди.

Тирнеклини хар ким да сюеди. Ол кесиларыгъызда сора, устазларыгъыз да къууанырыкъдыла.

Тёппеланы Алим окъуучуланы терс затха къатышмазгъа, ахшы ишле этерге уа кишиден да къоркъмазгъа чакыргъанды.

- Дерсигизни билмей школгъа келсегиз, ол айыпды. Буруннгулула айтханлай: «Билмеген бла туумагъан бир кибикдиле». Аллах хар биригизге хунер бергенди, ол ыны тутуп, алай жашау этигиз, - дегенди Табакъсойланы Мухтар.

Сабийле кьонакълагъа кеслери ишлеген суратланы бергендиле. Ызы бла школну залында

Гитче классланы окъуучуланы сахнада оюн кёргюзтедиле.

Саугъагъа журналла келтиргенбиз, сиз да бизге жазсагъыз ыразы этерикси. Ол затха, атааналарыгъыздан сора, устазларыгъыз да къууанырыкъдыла.

Тёппеланы Алим окъуучуланы терс затха къатышмазгъа, ахшы ишле этерге уа кишиден да къоркъмазгъа чакыргъанды.

- Дерсигизни билмей школгъа келсегиз, ол айыпды. Буруннгулула айтханлай: «Билмеген бла туумагъан бир кибикдиле». Аллах хар биригизге хунер бергенди, ол ыны тутуп, алай жашау этигиз, - дегенди Табакъсойланы Мухтар.

Сабийле кьонакълагъа кеслери ишлеген суратланы бергендиле. Ызы бла школну залында жыйылгъанлагъа юч жазыучуну да чыгъармачылыкъ жолларыны юсюнден айтхандыла. Андан сора школну хоруна жюрюген къызла жырлагъандыла. Бешинчи-алтынчы классланы окъуучулары «Тюлкючюкню саугъалары» деген оюнну сахнада бек ариу кёргюзтгендиле. Аны сценарийин бу школдагъы сабийлеге Мусукаланы Сакинат жазгъанды.

Оюннга къатышханланы сахнада фахмуларына къарагъан кьонакъла ахшы багъа бергендиле.

АБУ улу А.

Социология

Министрлеге багъаны процентле бла бичгендиле

Правительствода кесини борчларын барысындан да иги ким толтурады, «двоечниклени» санында уа кимди? Бу соруугъа жалында гражданланы айтханларына кёре, ВЦИОМ-ну жыл сайын бардырылыучу рейтинги жууап береди. Аны жангы версиясы бла «Известия» да шагъырейленгенди.

Ол рейтингде ачыкъ айтылыкъ бир зат барды - МЧС-ни оноучусу Сергей Шойгуну юсюнден - ол Правительствода эрттеден бери ишлеп келеди, экинчиси - россейлиле ол кесини ишин кимден да иги толтургъанына толу ийнанадыла. Ала бла бирге сейир этерча дагъыда бир зат барды - алчы бешеуленни санында Татьяна Голикова кесини жерин кишиге сыйыртмай келеди, кьыйын иш бла кюреше эсе да, борчларын толтурады.

Голикованы жетишимлерин не бла анг ылатыргъа боллукъду? ВЦИОМ-ну генеральный директору Валерий Фёдоровну айтханына кёре, битеу Правительствону ишин алып къарагъанда да, къытлыкъ къысхан жылда окъуна социальный борчла барысы да толтурулгъандыла. Къуру ол сылтау тюйюлдю адамла Татьяна Голикова жанлы болгъанларына.

- Голикованы жетишимлери, ишчи жер къаргъышлы болмагъанын, жаланда ишлерге керек болгъанын ачыкълайдыла, артыкъда Правительствода бек сюймеген Михаил Зурабов министр болуп кетгенден сора.

Дагъыда сейир этерча бир зат – алда баргъан бешеуленни санында МВД-ны башчысы Рашид Нургалиев болгъаныды. Социология соруу милицияны структураларына аслам санда тырман этилген кезиуде, мартны ал кюнлеринде бардырылгъанды, алай эсе да, Нургалиев озгъан жылдагъы тенгшиде къалгъанды.

- Ведомствода бола тургъан осал ишле ючюн жууаплылыкъ аны оноучусуну бойнуна салынып къалмайды. Нургалиевни адамла жаратхан ышналары бардыла - адамлыгъы, ачыкълыгъы, таза жюреклилиги эм ишлей биллени. Щёндю ведомствону имиджи, битеу алып айтханда, махтарча тюйюл эсе да.

МВД-ны башчысы Рашид Нургалиев кесини борчун иги толтурады дегеннени саны сорулгъанланы 2 процентин тутады – ол айтырча ахшы кёрюмдю окъунады дерге боллукъ эди, къалгъан министрлени юслеринден шартла бла тенглешдирмесек.

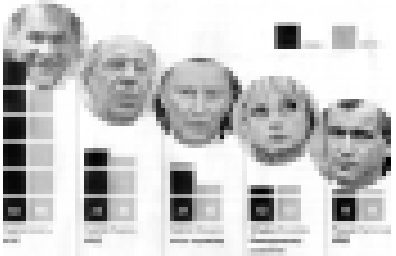

Аланы асламысы 5 процентге окъуна жеталмагъандыла. Фёдоровну оюмуна кёре, Нургалиев бла тенглешдиргенде, келишмезлик затла да бардыла. Сёз ючюн, тизмени эм ахырында болгъан спортну министри Виталий Муткогъа берилген багъа Олимпиада бла байламлы проблемала ючюн бек энишге тюшгенди. Премьер-министрни юсюнден айтханда уа, аны даражасы бу рейтингден тышындады.

«**Известия**» газетден.

Юбилей

Китапларына соруу уллу эди

Миллет библиотекада белгили жазыучу Иван Фотиевич Стаднюкну (1920-1994) 90-жыллыгъына аталгъан «Урушда кюч алгъан тюзлюк» деген аты бла китап кёрмюч ачылгъанды.

Иван Стаднюк бай чыгъармачылыгъы болгъан жазыучуду. Ол кёрмюч да анга шагъатлыкъ этеди. Аны «Уруш», «Адамла мёлекле тюйюлдюле», «Темир желле», «Москва», «Сауут-сабалы адамла», «Тюзлюкню ётмеги» деген эм башха романлары бардыла.

Ол асламында Украинада колхозланы къуроалыуларыны эм урушну юсюнден жазгъанды. Аны фильмлеге бир къауум сценарийлери да бардыла. Литератураны айнытыугъа салгъан кьыйыны ючюн Иван Стаднюгга 1983 жылда СССР-ни Къырал сагъасын бергендиле.

Бизни корр.

ДАЧАЛА

Сансызлыкъны хатасы

2009 жылда Къабарты-Малкъарда терек бахчачыланы организациялярында 20-дан артыкъ жерге от тюшгенди, жети юй юйгенди. Алай бла ырысхы къоранч он мингле бла саналады. Аны юсюнден Нальчик шахарда от тюшюуге къажау кюреш жаны бла бёлюмню таматасы Вячеслав Борисов былай айтханды:

- Терек бахчачыланы юйлерине от кёбюсюнде аланы иелерини уллу кёллюлюклеринден, хаталарындан тюшеди. Ала жорукълагъа бек сансыз къарайдыла. Жолу болмагъан, от тийреде кьыш айлада хазна адам жашамагъан юйге от тюшдю эсе, аны юсюнден бизге хапар билдирген, ёчюлтюрге кюрешген да жокъ. Алай бла, кёп кьыйын салынып, ырысхы къоранч этилип ишленген журт аз заманны ичинде гунч этиледи да къалады.

Сёз ючюн, былтыр ноябрь айда терек бахчачыланы «Барбарис» обществоларында юйлени бирине от тюшгенди. Бизни адамларыбыз ары жетгинчи, аны башында агъачла толусунлай жанып, кюл болуп тура эдиле. Алай бла 50 квадрат метрлик мекям жокъ болгъанды.

Быллай сансызлыкъ къалмаса, мындан арысында да от тюшюуге къажау кюрешден хазна кьыймат чыгъарыкъ тюйюлдю. Аны себепли мен терек бахчачылагъа былай эсгертирге сюеме: обществону тийресинде отдан кьоркъуу барды деген зат кёрген болса, аны юсюнден связьны «Билайн» - 001, «МТС-ни» - 112. «Мегафонну» - 010 абонентлерине сёлешсин.

Отдан сакъланыуну охранасына хапар бергенлей окъуна, от тюшген жерде адамланы къутхарыуну къолгъа алыргъа керекди. Ол кезиуде газ баллон болуп атылмазына, юйню башы адамланы юслерине тюшмезине сакъ болургъа керекликни унутургъа жарамайды.

Быллай шартны да эсигизге салабыз: отдан сакъланыу кёп да тынчды аны ёчюлтгенден эсе. Жаланда эслилик эм сакълыкъ керекди ансы.

Арсен САБАНОВ.
КъМР-де Отдан сакъланыуну къырал службасы.